

להזרזת נתן

גליון צ"ח (שנה ג') ◊ פרשת האזינו - שובה ◊ חודש תשרי שנת תשפ"ד

תורת נתן פנינים על התורה מספרי "להורות נתן"

אף שלכל אחד יש דרך מיוחדת בעבודת ה' תכלית הכל לעשות רצון ה'

וזה שנרמז כי שם ה' אקרא לשון יחיד, שכל צדיק קורא בשם ה' לפי זרכו היחידית והמיוחדת, אולם באמת

הבו גודל לאלקינו שהכל מתכוננים לדבר אחד ליתן גודל להקב"ה בבחינת הנה אלקינו זה. וזה שאמר בהמשך, הצור תמים פָּעְלוּ פִּי כָּל דְּרָכָיו מִשְׁפָּט אֶל-אֱמוּנָה וְאֵין עֵנַל צְדִיק וְנֶשֶׁר הוּא, כי עבודת ה' שייכת בכל הדרכים, כי כל דרכיו משפט, שכל דרכי הצדיקים הם אמיתיים כמשפט, כי כל אחד פעלו הוא לשם צור תמים לשם שמים.

פִּי שֵׁם ה' אֶקְרָא הֵבו גְּדֹל לְאֱלֹקֵינוּ (לג, ה). פתח ביחיד אקרא וסיים בלשון רבים הבו גודל לאלקינו.

י"פ עפ"י דברי זקני הגרע"א ז"ל (שהיום י"ג תשרי יומא דהילולא דיליה ז"ע) לפרש אמרם (תענית לא). עתיד הקב"ה לעשות מחול לצדיקים והוא יושב ביניהם בגן עדן וכל אחד ואחד מראה באצבעו שנאמר ואמר ביום ההוא הנה אלקינו זה. והכונה דיש צדיקים שיש להם דרכים מיוחדות לעבודת ה', זה בתורה וזה בתפלה וזה בגמ"ח, וכדחזינו לאמוראים שאמרו יתני לי שקיימתי מצוה פלונית (שבת קיח), ויש לכאורה לטעות ולומר כאילו יש סתירה בין דרכי הצדיקים, אבל באמת אין שום סתירה דאף שדרכיהם שונות אבל הכל מכוונים לשם שמים, והכל הולך למקום אחד לכבוד השי"ת. והנה במחול שהוא עגול כל אחד עומד במקום אחר, אולם כולם מכוונים אל הנקודה האמצעית. וזה שאמרו עתיד הקב"ה לעשות מחול לצדיקים והוא יושב ביניהם בגן עדן, שלעתיד לבוא יעמיד הקב"ה את הצדיקים כמחול, שלכל אחד יש דרך מיוחדת בעבודת ה', ואעפ"כ כל אחד ואחד מראה באצבע נגד הנקודה האמצעית אשר שם יושב הקב"ה, ואמורים הנה אלקינו זה שהוא התכוין לשם שמים, וכולם לדבר אחד נתכונו לעשות רצון קונם עכ"ד דפח"ח.

בדור של עקבות משיחא 'חוצפא יסגא' בעיקר אצל פורקי עול תורה

דור עקש ופתלתל (לג, ה). יש לומר בדרך מוסר, כי בדור של עקבות משיחא אשר חוצפא יסגא (סוטה מט, א), א"כ היה בדן שגם יראי ה' יהא להם חוצפה דקדושה, והנה אנו רואים כי אף שפורקי עול תורה מלאים חוצפה אבל יראי ה' לפעמים מתביישים מהם, וזה פלא גדול להתבייש מעזי פנים.

והיינו דור עקש ופתלתול, כי חוצפת הפורקים היינו עקש, ובושת היראים היינו פתלתול, עקשות כפולה, שהרי ועם עקש תפתל כתיב (תהלים י"ח כ"ז), ואם מתייחסים לעקשים בבושה הרי זה עקשות כפולה והיינו פתלתול.

שיח מזהר"ן

פנינים מספר
"שיחות מלוח מלכה"

הגה"ק רשכבה"ג רבינו עקיבא איגר זי"ע

אבד"ק פוזנא יצ"ו | מאמר א'

י"ג תשרי

זקני רבינו הקדוש עקיבא איגר זי"ע, נולד ביום י"א חשוון תקכ"ב באיזונסטאט - שהיתה אחת משבעת הקהילות שיכלו היהודים להתגורר בהם - לאביו הגה"צ רבי משה גינז זי"ע, שעל מצבתו חקוק לאמור, "משה איש האלקים", וקרוב לומר שבודאי בנו רע"א ציוה לכתוב כן, וידוע שרע"א לא היה מגזים בתוארים מופלגים [עד שפעם שאלו אותו מדוע אינו כותב בתשובותיו לתלמידיו את הכינוי "תלמיד", השיב רע"א בענותו הנודעת, שהטעם לכך הוא, כי אינו יודע לנכון מיהו התלמיד של מי]. זקינו אבי אמו היה הגה"ק המפורסם רבי עקיבא איגר הראשון זי"ע בעמח"ס "משנת דרבי עקיבא". רבי משה גינז היה נין ונכד להגה"ק המפורסם רבי אברהם ברוידא זי"ע שהיה ראש ישיבה בפראג ואח"כ רב בפונקפורט, והגה"ק הרבי ר' יהונתן אייבשיץ זי"ע כותב עליו, שרוב גדולי ישראל הם תלמידיו רבי אברהם ברוידא, ורע"א מביא בקטע הראשון של ספרו "דרוש וחידוש" דבר תורה בשם "זקני מאור הגולה רבינו אברהם ברוידא", עיי"ש.

אמו היתה גם היא אשה חשובה מאד, ובשו"ת רע"א (ח"א פסקים סי' כ"ט) מתארה אחיה הגה"ק רבי וואלף איגר זי"ע מלייפניק, "אחותי היחידה הצדיקת ומלומדה כגברא מרת גיטל תחי". ראינו בשם אמו של רע"א קושיא נפלאה, דהנה ידועים הם דברי האריז"ל, שכל הנזהר ממשוהו חמץ בפסח מובטח לו שלא ישל בעבירה כל השנה. והקשתה פה קדוש, מהא דשבת (יב:) לא יקרא לאור הנר שמא יטה, אמר רבי ישמעאל בן אלישע אני אקרא ולא אטה, פעם אחת קרא וביקש להטות, אמר כמה גדולים דברי חכמים שהיו אומרים לא יקרא לאור הנר, רבי נתן אומר קרא והיטה. והקשו בתוס' דאמאי לא פריך דאין הקב"ה מביא תקלה על ידי צדיקים (גיטין ז), ותירץ רבינו תם, דלא פריך כן אלא גבי אכילת איסור שגנאי הוא לצדיק ביותר, עכ"ד. וקשה, הלוא לדברי האריז"ל הנזהר ממשוהו חמץ מובטח לו שלא ישל בשאר עבירות כל השנה, ורבי ישמעאל ודאי שלא נכשל באכילת משוהו חמץ, דהרי לענין מידי דאכילה אמרינן דאין הקב"ה מביא תקלה על ידי צדיקים, וא"כ איך בא לידי חטא שקרא והיטה. [ראה מה שכתבנו בס' להורות נתן (מועדים ח"א עמ' קכ"ד) ליישב קושיא זו בארוכה ואכמ"ל].

רבנות:

בהיותו ילד בן י"ב שנים, שלחו אביו רבי משה לישיבה הגדולה בברעסלויא, שדודו הגה"ק רבי

המשך בעמוד הבא

יפה נדרשת

מליצה נפלאה בטעם שהקב"ה דוחה את המקטריגים בעשרת ימי תשובה

רבי איציק הערש זי"ע [זקני הצדיק המפורסם מוה"ר יצחק צבי ראצערסדורפר זי"ע] היה מכניס אורחים לביתו באופן קבוע, והעניינים היו ממש בני ביתו, ובכל ליל שבת קודש היו מסובים על שולחנו כחמש עשרה עניים, וסיפר לי דודי אחי אמי מוה"ר משה סופר זי"ע, שאע"פ שהיה רבי איציק הערש גביר גדול והיא לו משמשים, בכל זאת היה משמשם בעצמו, ושילם סכומים קבועים למי שהביא לו אורח לשב"ק. והנה היו עניים שבגדיהם היו קרועים ובוליים, וחשש שבני ביתו לא יתראו לארחם, לכן כשבא עני קרוע אמר לאשתו שהגיע קרוב וצריך בהכרח להכניסו לביתו ואף שהוא לבוש קרועים.

ועל פי הנהגתו המיוחדת אמרתי בדרשת שבת שובה לפרש הכתוב (ישעיה נה, ה) "דְרָשׁוּ ה' בְּהִמְצָאוֹ קִנְיָהוּ בְהִיּוֹתוֹ קְרוֹב". ודרשו חז"ל (ראש השנה יח). אלו עשרת ימים שבין ראש השנה ליום הכיפורים. כי הנה בעשרת ימי תשובה, אז דנים את האדם, ובאים מקטריגים לפני הקב"ה על בני ישראל לומר שבגדיהם קרועים ממעשי עבירות ח"ו, אולם הקב"ה דוחה אותם לאמור, הלוא ישראל הם עם קרובו ואני מוכרח לקבלם כמו שהם, שהרי מצוה לקבל את הקרוב, ולכן באותם הימים הקב"ה מראה שהוא קרוב לנו כדי שיוכל לזכותנו.

והנה בנוהג שבעולם, עני ועשיר שהם קרובים, העני מתייחס על העשיר שהוא קרובו, אבל העשיר אינו רוצה להכיר בעני שהוא קרובו. אולם הקב"ה אף שהוא עשיר, מ"מ הוא מתייחס שהוא קרוב לנו ואינו מתבייש להיות קרוב שלנו, ואם הקב"ה אינו מתבייש עמנו, על אחת כמה וכמה שאנחנו העניים והדלים לא נתבייש להיות קרובים של העשיר הקב"ה, ונתקרב גם אנחנו אל הקב"ה.

אחרי שהתנסה רבי איציק הערש בנסיון העושר ועמד בו בהצלחה גדולה, החליטו מן השמים לנסותו גם בנסיון העוני, וכך התהפך עליו הגלגל וירד מנכסיו. כיון שכן, באו כמה ממקורביו ושאלו את מוצא פיו של הגה"ק רבי יוסף חיים זוננפלד זי"ע, איך יתכן שצדיק ופזון כזה ייענש כך, ואדרבה הרי ידוע שמצות הצדקה מעשרת, השיב להם הגרי"ח בצחות, "חטא אחד ויחיד מצאתי ברבי איציק הערש, שפיזר יותר מחומש". כאשר הגיע באותה תקופה לבקר בעיה"ק ירושלים ת"ו, התכנסו חברי הנהלת כולל "שומרי החומות", והחליטו להכיר לו טובה, ולהחזיר לו את הכסף שהשקיע בבניית עשרת הדירות הראשונות בבתי אונגריין, כדי שיוכל להשתקם ולהיבנות מחדש, אך רבי איציק הערש לא אבה לקבל את הכסף בשום פנים ואופן, ואדרבה הוא החזיר להם את הכסף ואמר להם שהוא תורם את הסכום הזה לבניית שורה נוספת של בתים בשכונת בתי אונגריין.

מי שהרגיש ברע ביום כפור ושתה מים
ולבו נוקפו אם עשה כהלכה

ע"ד ששאל, במי שהקיא הרבה בליל יום הכפורים, ובבוקר לא יכול לעמוד על רגלו, ולא הרגיש בטוב, ונתנו לו לשתות מים בכוס קטן ושתה מעט, ואחר כך שתה עוד קצת בלא המתנת ט' מינוטין, ולבו נוקפו אם עשה כהלכה.

א) הנה מובאר בשו"ע או"ח (סי' שכ"ט ס"ב) דאין הולכין בפקוח נפש אחר הרוב, ושם (סעיף ג') איתא דמותר לחלל שבת אף בספק ספיקא, וא"כ כל שיש חשש סכנה מותר לו לאכול ולשתות ביוכ"פ. ועיין משנה ברורה (סי' תרי"ח סק"ה) בשם פוסקים, שאם החולה רוצה להחמיר אחר שצריך לכך, עליו נאמר אך את דמכם לנפשותיכם אדרוש, ובמקום שמאכילין אותו אין צריך כפרה על זה דאונס רחמנא פטריה. וכבר כתבנו בשו"ת להורות נתן (ח"ט קונטרס וחי בהם פרק ששי סימן ו'), דלכאורה אין צורך לדון כאן משום אונס רחמנא פטריה, דכיון דפקוח נפש הותרה בשבת ויוכ"פ, וכמו שכתב מהר"ם מרוטנבורג המובא ברא"ש יומא (פג א) דהוי כאלו עשאה בחול והוי כמבשל ביום טוב לצורך אוכל נפש עיין שם, א"כ ליכא עבירה כלל דהחולה לא נצטווה על העניו.

ב) וכעת ראיתי כעין זה בס' ישועות ישראל להגאון מקוטנא ז"ל לחו"מ (סי' כ"א סק"א), דחולה שיש בו סכנה ואונס תרי מיילי ניהו. דבאונס כשהוא עצמו גרם לאנסו לא הוי אונס, אבל בחולה דילפינן מקרא וחי בהם, אף כשגרם לעצמו החולי מותר לחלל שבת עבורו עיין שם, ועיין ס' כלי חמדה (פ' תצא דף קפ"ט ע"א). ושוב ראיתי בשו"ת חות יאיר (סי' רל"ו), שדן במי שחילל שבת מחמת פקוח

נפש, אם נכון לענות בצום נפשו משום כפרה עיין שם, ובהגהות בני יהודה הנדפס מחדש בס' חות יאיר (מהגאון מהר"י עיי"א ז"ל בעל בית לחם יהודה) כתב, דאין לעשות שום דבר דאינו צריך כפרה כלל, ואדרבה חייב הוא לחלל שבת דהתורה אזהריה וחי בהם ולא שימות בהם עיין שם. ובמכתב הרה"ק מהר"י מבעלזא ז"ל כתב, שאביו הרה"ק מהר"ש ז"ל כשהיה חולה והוצרך לאכול ביוכ"פ, אכל בשמחה מה שלא ראה אצלו אלא באכילת מצה וסוכה. ומכל שכן בשתיה דלכמה פוסקים סגי בהמתנת שיעור שתיית רביעית וכמבואר בשו"ע או"ח (סי' תרי"ח ס"ח), ודאי שאין מקום לפקפק, ואדרבה מצוה קעביד ואין מקום לנקיפת הלב כי עשה כהלכה. ועיין רמב"ם (ה' מילה פ"א הי"ח) אין מלין אלא וילד שאין בו שום חולי, שסכנת נפשות דוחה את הכל, ואפשר למול לאחר זמן ואי אפשר להחזיר נפש אחת מישראל לעולם.

ג) ועיין בס' פסקים ותקנות להגרע"א ז"ל (עמוד ע"ז), שבשעת המגיפה שהיתה ביוכ"פ שנת תקצ"ב ר"ל, הזהיר באזהרה גדולה, דמי שיורגיש חולשה לא יסתירנו אלא לשאול מיד לרופא, "העובר על זה, הרי הוא מתחייב בנפשו, ולא בנפשו בלבד כי יכול להיות תקלה על ידו ח"ו לנפשות אחרות, וסופו עומד ליתן דין על נפשו ועל נפשות אחרות, ונוסף לזה ביום הקדוש והנורא הזה, שיזהר בעצמו מהעבירה הגדולה הזאת, שהיא בכלל שפיכת דמים ביום הקדוש חלילה וחלילה" עכ"ל"ק. ומזה נקח ללמוד עד היכן הדברים מגיעים בספק פקוח נפש, יוצא מפה קדוש.

(שו"ת להורות נתן חלק יד סימן לא)

המשך "שיח מוהר"ן"

וואלף איגר זי"ע [אחי אמו של רע"א] עמד בראשות הישיבה דשם. וגופא דעובדא הכי הוי, באחד הימים התעוררה בישיבת בערסלויא שאלה חמורה, ולית נגר ובר נגר דאפרקוניא [יש לציין שהגה"ק רבי ישעיה פיק זי"ע, אף הוא התגורר בברעסלויא, וגם הוא לא ידע להשיב על השאלה החמורה]. שלח רבי וואלף איגר את הקושיא אל גיסו רבי משה שהתגורר באייזנשטאט, והוא הרצה את הקושיא לבנו רע"א שהיה כאמור ילד קטן, ועל אתר תירץ הילד את הקושיא שכל חכמי ברעסלויא נתחבטו בה כמה ימים, והשיב תשובה קולעת ונכונה. שלח רבי משה גינז את תשובת הילד לגיסו רבי וואלף בברעסלויא, וכל החכמים התפעלו עד למאוד מעוצם צחות של הילד, שידע להשיב לנכון על שאלתם החמורה, והפצירו מאוד ברבי משה שיואיל בטובו לשלוח אליהם את הילד, כדי שיוכלו גם הם להתענג מזיו חכמתו הבהירה, ואכן שלחו רבי משה ללמוד בישיבת ברעסלויא, ושם גדל וצמח גאון ישראל וקדושו בימי בחרותו, עד לימי נישואיו בליסא.

ובזה אמרתי מכבר מה שיתכן לומר בדרך אפשר, והוא חידוש גדול, דהנה רע"א שם משפחתו האמיתי היה גינז, ובכל התשובות הוא חותם, "הק' עקיבא גינז מא"ש" [אייזנשטאט], וגם אביו היה נקרא רבי משה גינז. ברם חשבת' בדעתי לפשר הדבר, דהנה כשנסע רע"א לברעסלויא ללמוד בישיבה אצל דודו, הרי באותם הימים לא יכלו היהודים להתגורר בכל המקומות, וכדי להתגורר בעיר, היו צריכים להיות בעל זכות אזרח, וכדי שהילד יוכל לדור בברעסלויא אצל דודו, היו צריכים להחליף את שם משפחתו גינז לשם משפחת דודו איגר, וכן אמרו לשלטונות שהוא ממשפחת איגר מילדיו של רבי וואלף, וכך יכל רע"א לשתת בברעסלויא על מי מנוחות, וברבות הימים נשאר שמו "רבי עקיבא איגר".

נישואיו:

בהיותו בן י"ח שנים לקחו אחד מתושבי ליסא, הגביר המופלא והמפורסם מוה"ר איצק מרגליות זי"ע [לשון רבי וואלף איגר בתשו' רע"א הנ"ל] לחתן עבור בתו, וחותנו פירנסו והחזיקו על שולחננו.

באחד הימים פרצה שריפה בליסא, ועקב השריפה ירד חותנו מנכסיו, ושוב לא יכל להחזיקו על שולחנו כבימים מקדם, והוכרח רע"א שלא בטובתו לקחת על עצמו את עול הרבנות. בתחילה הלך לקהילת מערקיש-פרידלאנד, אך רע"א לא אבה בשום פנים ואופן לקחת את הרבנות, עד הגדיל לכתוב דברים חמורים ביותר אודות הרבנות. ישנם שני מכתבים שכתב רע"א מתוך כאב רב, ובין הדברים הוא כותב, "מוצא אני לפני מר ממות את ענין הרבנות, והוא סכנה גדולה לנפש, ואף שכמה רבנים היו ויהיו, הלא גם רבים עברו ים באוניה ורבים יעברו, ואעפ"כ לא נתנו לים דרך ולמים נתיבה, ומי זה יאמר שמוכרחים לאכול מאכלים קלים וללבוש מלבושים נאים, הלא כמה אינשי איכא בשוקא שלא יאכלו כי אם לחם לשובע, והולכים במלבושים גרועים, והיה גם אנחנו כמוהם, והוצאה קלה כזו אפשר להיות מלמד ושומר לילה". במכתב אחר כותב רע"א, "רוב תפילותי בימים הנוראים הוא שאוכל לעזוב את הרבנות לגמרי".

אך בני משפחתו לא הניחו לו לעזוב את הרבנות, והיה גביר אחד ר' יוסף מייא ז"ל שהיה חתנו של הגר"י פיק זי"ע, שהוא הבטיח שיתן קצבה קבועה למשפחת רע"א כדי שיעזוב את הרבנות, ורע"א שש ושמה על הרעיון הזה כמוצא שלל רב, אבל אמו של רע"א לא הסכימה לכך בשום אופן שיעזוב בנה את הרבנות, באומרה שכיון שהגביר לא הפריש מממונו סכום גדול, שממשם יתפרנסו בקביעות ממשפחת רע"א, לא רק אלא הק הבטיח שמידי חודש בחודשו יתן קצבה, אי אפשר לסמוך על זה, כי מי יודע מה ילד יום. על דבר זה כותב רע"א לבחור אחד במכתב, שיפעול אצל הגביר שיסכים להפריש מכספו סכום קבוע, ויתפרנסו משם בקביעות בכל פעם, ואז אולי תסכים אמו שיעזוב את הרבנות השנואה עליו במאוד מאוד.

רע"א אחרי נישואיו למד בליסא, והיה אדם חלש מאוד, ובימי צעירותו היה כבר מדוכא ביסורים, עד כדי שלפרקים היה מוכרח להניח את ראשו בין ברכיו, כדי להרגיע במקצת את יסוריו העצומים. הרופאים אסרו עליו ללמוד כדי שלא יאמץ את ראשו, אף מרוב אהבת התורה שיקדה בקרבו באש

קודש, לא עשה לדברי הרופאים, אלא הגביר חיילים לתורה ולעבודה, עד שהרופאים אמרו שהוא אדם למעלה מדרך הטבע האנושי, איש אלקים ממש. רע"א עצמו כותב בצוואתו לבניו, שלא יספידו אותו מחוץ לעיר, ואפילו בעיר שיספידו אותו, לא יאמרו עליו שבחים ותוארים, רק יאמרו שמיום היותו בחור בן ט"ו שנים, למד תורה עם תלמידים מתוך יסורים גדולים. והנה בפטירתו היה רע"א כבן ע"ו שנים, נמצא שלערך שישים שנה סבל יסורים נוראים וקיבלם באהבה.

ראיתי מובא מתלמידו המובהק הגה"ק רבי אליהו מגריידיץ זי"ע [הוא עצמו היה בעל מדריגה, ורבים שיחרו לפתחו לקבל ממנו עצה ותושיה. ראיתי מובא שבאותם הימים שלחו אליו עשרת אלפים קוויטלעך לפעול ישועות בקרב הארץ, ובאו אנשים רבים מקרוב ומרחוק ואפילו מאמריקא באו אליו כבר בימים ההם, עד כדי כך שפירסמו בעיתונים, שמי שאינו יכול להגיע אל הרב, יכול לשלוח את בקשתו במכתב, וכבר יושע, אבל ראש העיר מגריידיץ שהיה גוי, לא הסכים לכך שישלחו מכתבים להגר"א, כי רצה שיבואו האנשים בעצמם להעיר, וכך ירויח מהם כסף ממה שיתורו את העיר, וביקש שיבטלו את מה שכתבו, אלא כולם בעצמם יבואו לשחר את פני הרב, להזכר ולהפקד בדבר ישועה ורחמים. מודפס ממנו אגרות בסוף המשניות, וכעת הדפיסו ממנו תשו' אדרת אליהו] שכותב בהסכמה להגהות רע"א לשו"ע, שהיות רע"א היה מדוכא ביסורים, לזה יש לקוות שמי שיעסוק בספרי רע"א, ינצל מיסורי הגוף מיסורי הנפש ומיסורי הרכוש, כי זכותו הגדולה של רע"א, תעמוד להלומדים בכתביו הקדושים, שינצלו מכל היסורים המתרחשים ובאים לעולם. [אגב אורחא אזכיר שיש להתפלל קצת שספרו נקרא בשמו "תשו' רבי עקיבא איגר", כי בימים ההם לא היו רגילים לקרוא ספרים בשם המחבר, רק חיברו ספרים בשמות כינוי, כמו, "חמדת שלמה" או "חתם סופר", אבל בניו כותבים בשער הספר, שכבר בחייו היה גדול מרבן שמו ורבינו עקיבא איגר יכונה].

י"ג תשרי שנת תשס"ד לפ"ק בישיבת בין הזמנים שע"י בית